

СТВАРАЊЕ АГЕНДЕ – МИГРАНТСКА КРИЗА У СРПСКИМ МЕДИЈИМА КАО ОКИДАЧ МОГУЋИХ КОНФЛИКАТА И СУКОБА

Сажетак: Егзодус великог броја људи који се у раздобљу од 2014. до 2016. године из Азије и Африке упутио ка Европи, постао је једна од најзначајнијих тема међу европским државама. Мигрантска криза изазвала је интересовање српских медија и пре него што је талас миграната стигао у Србију. Сам почетак извештавања о поменутој кризи, пратиле су термилошке неусклађености основних појмова који су се користили за означавање људи на тзв. Балканској рути. Како је артикулација проблема у директној зависности од медија, управо је медијско представљање мигрантске кризе у великој мери утицало на формирање јавног мњења.

Задатак овог рада је да представи однос медија према актуелној мигрантској кризи и истакне значај теорије постављања агенде. Издвајањем неколико наратива, анализом садржаја је закључено да поменути однос карактерише висок ниво незнања, површности и сензационализма. Преоптерећеност бројним стереотипима, предрасудама и ксенофобијом, утицала је и на пораст страха код публике и представљање мигрантске кризе као једног од главних окидача могућих конфликта и сукоба на простору Балкана.

Кључне речи: мигрантска криза, мигранти, стварање агенде, извештавање, наративи, медији, конфликти, Србија

Уводне напомене

Захваљујући убрзаном цивилизацијском развоју, колонијалним освајањима, политичкој и економској експанзији, европски континент је током историје одувек имао извесну доминацију у односу на друге континенте и цивилизације. Миграције које су се тада одвијале на европском континенту, углавном су се односиле на кретање европског становништва ка колонијама, док је масовнији прилив становништва са ваневропских подручја, уследио током пери-

---

* tamara_gajic91@yahoo.com

ода деколонизације (Петровић, Томић-Петровић, 2016: 95-96). Посматрајући миграције саставним делом процеса глобализације, евидентан је даљи раст њиховог обима, као и друштвених и културних карактеристика. Имајући у виду да одликују људско друштво од самог његовог настанка, као и да данас у свету постоји више од милијарду миграната, не треба да чуди што многи теоретичари међународних односа XXI век означавају веком миграција (Blagojević, Milosavljević, 2016: 80).

Ратна збивања на Блиском истоку, Авганистану и Северној Африци, настала услед сиромаштва, политичке и економске нестабилности и конфликта наметнутих од стране водећих држава Запада, проузроковала су масовне миграције ка Европи. Ескалација кризе у Сирији¹ (тзв. Арапско пролеће)² довела је до свеопште дестабилизације укупних регионалних односа. Неуспела демократизација одређених политичких система распирила је постојеће и изазвала нове националне, етничке, верске и културне сукобе. Немоћ великог броја арапских држава да успостави унутрашњу стабилизацију политичких система, у симбиози са страним фактором који је наставио да подржава поједине конфронтационе политичке структуре, проузроковали су негативне безбедносне и политичке импликације (Лечић, 2017: 98-99). Овакви узрочно-последични услови изазвали су избегличко мигрантску кризу која је у медијским извештајима била оцењена као хуманитарна катастрофа. У највећем избегличком таласу који је захватио Европу, поред Сиријаца (39%), у великом броју стизали су Авганистанци (11%) и Еритрејци (7%) (Park, 2015). Најфреквентније миграције ка Европи одвијале су се преко три основне руте: централно-медитеранске (од либијских и тунижанских обала до Апенинског полуострва, Малте и Сицилије), источно-медитеранске (прекоморским путевима са Леванта до грчких острва, а затим на Балкан) и западно-балканске руте (од Грчке, преко Македоније, до Србије и Мађарске).³ Тражећи пут ка Западној Европи током 2015. године, у Србију је преко Балканске руте дневно улазило око 1 000 миграната.

¹ Према подацима Европске комисије, Сирија је земља са више од 5 милиона регистрованих избеглица, од којих је готово милион у Либану, преко 3 милиона у Турској, преко 655 000 у Јордану, 247 000 у Ираку и 120 000 у Египту. European Commission, *European civil protection and humanitarian aid operations*, доступно на: http://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en, 19/06/2018

² Протести за промену режима у Сирији започели су 15. марта 2011. године. Томе су претходиле политичка нестабилност блиско-источне регије и Средње Азије, још од рата у Авганистану 1973. године и рата у Ираку 2003. године. Незадовољство против сиријског председника Башара ал-Асада (*Bashar al-Assad*) и Владе, довело је до грађанског рата између присталица режима (регуларне сиријске војске) и побуњеника (Слободна војска Сирије - ФСА). Умешаност војске тзв. Исламске државе Ирака и Леванта (*ISIL*), током 2014. године, која данас контролише територију на којој живи десет милиона људи, додатно је усложнила ситуацију. Види ближе: Jure Tadić, Filip Dragović, Tonči Tadić, „Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU“, *Policija i sigurnost*, Министарство унутрашњих послова Републике Хрватске, Загреб, бр. 1/2016, стр. 22.

³ Према Фронтексу, поред поменуте три руте, постоје још три: западно-афричка рута (од Марока, Гвинеје, Сенегала, Обале Слоноваче до Канарских острва), западно-медитеранска рута (од Северне Африке до Пиринејског полуострва) и најмање фреквентна, источна копнена рута (односи се на границу између Русије, Белорусије, Украјине и Молдавије са државама чланицама ЕУ). Frontex, *Migratory routes map*, доступно на: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/>

Сложеност ситуације изазвана тежњом Мађарске да ограничи њихов неконтролисан прилив довела је до затварања мађарско-српске границе, дуж које је постављена бодљикава жица. Овакав поступак изазвао је негативне реакције како у српској јавности, тако и међу европским званичницима. Скретање миграционих токова ка Хрватској проузроковало је сличне проблеме. Из страха да не постане нека врста „сабирног центра“ за задржавање избеглица, Хрватска је на кратко затворила своје границе према Србији, због чега је неко време била блокирана и трговина између две земље. Преговорима са Турском⁴, Европска унија је успела да заустави мигрантски талас ка Европи, али није извесно на који период (Симовић, 2017: 211).

О томе колико су ове миграције сложена и вишедимензионална појава, сведоче и последице са којима се суочавају земље Западне Европе. На првом месту, евидентан је пораст обима и разноврсности криминала свих врста, од фалсификовања исправа и илегалног преласка државних граница до кријумчарења миграната и трговине људима. Ништа мање битан није ни пораст тероризма, пре свега исламистичког, који се са доласком миграната издваја као безбедносни изазов. Неконтролисан притисак илегалних миграната утиче и на пораст унутрашњих и међудржавних конфликта, јачање десничарског екстремизма, али и на економску и финансијску стабилност држава. Додатно отпоређивање БДП-а и државног буџета трошковима издржавања миграната, оправдано производи страх од увођења економских санкција између земаља које се споре око миграционе политике. Ипак, није спорно да миграције могу имати и позитивне економске последице. Иако с једне стране утичу на дестабилизацију тржишта рада, с друге стране могу бити важан фактор индустријског раста и економског развоја (Simeunović, 2015: 5-7).

Тенденције миграционих процеса у Југоисточној Европи умногоме зависе од економских и политичких дешавања на међународној сцени. Мада је Балканска рута званично затворена, број миграната који свакодневно борави у Србији наглашава могућност њиховог трајнијег задржавања и интеграције на овим просторима. Статистички податак да мигранти чине 3,3% становништва у укупној популацији, покренуо је питање промене етничке и религијске структуре становништва, раста ксенофобије, ескалирања сукоба и тероризма (Јевтовић, Бајић, 2016: 30).

Највећи број информација у вези са мигрантском кризом добија се из медија и различитих међународних организација. Иако водећа улога у стварању целокупне слике о ономе што се дешава у друштву припада највећим играчима на медијској сцени, одређену улогу имају и национални и локални медији. Како чињенице, вредности и догађаји чине саставни део сваке заједнице, креирањем медијских значења они добијају друштвену моћ и видљивост.

⁴ Према споразуму, Анкара ће прихватити назад све нерегуларне мигранте, који су прешли у Грчку, укључујући и сиријске избеглице, уколико Европска унија преузме неке сиријске избеглице и новчану награду Турску, уведе безвизни режим путовања и обезбеди напредак Анкаре у преговорима о приступању Европској унији. Види ближе: Zoran Lutovac, *Migracije i evropske integracije Srbije*, *Stanovništvo*, Instituta društvenih nauka, Centar za demografska istraživanja, Beograd, br.1/2016, стр. 53.

Имајући у виду да је производња јавног консензуса немогућа без медија, не треба да чуди што се могућност управљања неким друштвом управо своди на одлучивање о начинима представљања (Јевтовић, 2013: 72). Будући да су медији у Србији дуже од годину и по дана извештавали о мигрантској кризи, задатак овог рада је да покаже на који начин је извештавано о актуелној кризи, какав је био однос медија према људима са такозване Балканске руте, као и колико је извештавање утицало на јавно мњење и свест целокупног друштва о овом проблему.

Стварање агенде

Теорија постављања агенде (*agenda setting*) креирана је 1960-их година и везује се за редефинисање доминантног схватања утицаја медија. Она полази од претпоставке да медији одређују које ће се теме у одређеном временском периоду сматрати важним. Максвел Мекомбс (*Maxwell McCombs*) истиче да “у зависности од тога колико је једна тема, а тако и било која друга, медијски заступљена, зависи и колико ће она бити значајна за просечног припадника аудиторијума“ (McCombs, 2002: 2). На основу тога, Бернард Коен (*Bernard Cohen*) је био први који је рекао да медији не могу утицати на оно што људи мисле, али свакако могу да утичу на оно о чему ће мислити (Ninković Slavnić, 2016: 48).

Иако је поменута теорија започела као истраживање изборне комуникације⁵ и често се користила за истраживање политичких кампања, постепено је почела да се примењује и на друге вести. Будући да медији селекцијом вести и наглашавањем одређених аспеката, играју важну улогу у дефинисању стварности, сам процес успостављања дневног реда неодвојив од теорије о чуварима капије (*gatekeeping theory*). Према овој теорији, уредници и новинари су они који доносе одлуку о томе које ће теме постати релевантне, актуелне и важне, и на тај начин утичу на обликовање слике друштва, односно света рецепијената. Како је јавна комуникација условљена различитим актерима који утичу на медије, са становишта теорија уоквиравања (*framing*) и појачавања (*priming*), начин на који су теме обрађене и представљене одређује и начин на који ће људи мислити о њима (Kunczik, Zipfel, 2006: 205).

Проучавајући однос медија и јавног мњења, Валтер Липман (*Walter Lippmann*) је истакао да путем медија јавност добија само рефлексију стварности, а не саму стварност. Главни утицај теорије дневног реда скицирао је у свом поглављу „Свет и слике у нашим главама и изван њих“, у којем наводи да су управо медији примарни извор слика у нашим главама. Стога, оно што знамо о

---

⁵ Да би потврдили теорију, Максвел Мекомбс (*Maxwell McCombs*) и Доналд Шо (*Donald Shaw*) су током председничке кампање у Северној Каролини, 1968. године, анкетирали сто неодлучних бирача. Испитаници су требали означити теме за које сматрају да су посебно важне и на које би се Влада требала усредсредити. Анализом садржаја медија који су се бавили изборима, дошли су до закључка да постоји велико слагање између агенде становништва и медијске агенде. Види ближе: Исто, стр. 197.

свету у великој мери заснива се на ономе што су медији одлучили да нам покажу. Прецизније, приоритети медија снажно утичу на приоритете јавности, услед чега елементи који су истакнути на дневном реду медија, постају израженији у јавном уму (McCombs, 2002: 2).

Уколико процес постављања агенде посматрамо кроз почетно рангирање тема што на крају треба да резултира променом ставова, видећемо колика је стварна моћ медија. Позиционирањем одређене теме на почетак или крај програма, истицањем података, фотографија и кроз наглашену присност приликом избора речи у опису ситуација или особа, видимо да медији имају велики значај у обликовању ставова грађана. У контексту актуелне мигрантске криза њихова улога је још важнија, будући да се ради о рањивим групама. С обзиром на то, кључно је преиспитати на који начин је мигрантска криза била представљена у српским медијима, као и колико је медијска агенда, наметањем одређених значењских образаца као верних слика стварности, водила ка распиривању могућих сукоба и конфликта и утицала на формирање јавног мњења.

Медијско представљање мигрантске кризе – окидач могућих сукоба и конфликта

Долазак великог броја избеглица и миграната у Европу поставио је пред медије велики изазов. У многим земљама света, медијско извештавање о мигрантима било је веома слично. Сви извештаји су углавном били пропраћени говором мржње, стереотипизацијом, сензационализмом, измишљеним причама и углавном су служили политичкој пропаганди владајућих елита (Јевтовић, Бајић, 2017: 229). Према извештају УНХЦР-а којим су биле обухваћене Италија, Шпанија, Шведска, Немачка и Велика Британија, види се да је шведска штампа највише била наклоњена избеглицама, док су негативни ставови углавном доминирали Великом Британијом (Betty, Garcia-Blanco, Moore, 2015).

Разлоге оваквом медијском представљању налазимо и у тези да помену-та миграторна кретања заправо представљају јасну намеру да се данашња етно-религијска слика Европе значајно измени (Суботић, 2017: 86). Поред економско-политичке дестабилизације, долазак мигрантске популације перципирао се и као почетак растакања националних држава Европе. Покретањем великих миграторних кретања, поједини аутори су мигрантску кризу представили кроз синтагму „оружје за масовно мигрирање“, како би указали на будућност даљег намерног разарања културног идентитета планским насељавањем исламског становништва ради даље исламизације Европе⁶ (Деспотовић, 2016: 12).

⁶„Пажљивим читањем демографских пројекција запазићемо да ће се муслимани већ до 2050. изједначити са бројем хришћана, а до 2070. постати водећа светска религија. Прогнозе такође показују, да ће се половином века број муслимана повећати за 73 одсто, и чинити скоро трећину популације планете, односно 2,8 милијарди људи, док истовремено муслимани чине 34 одсто укупне светске популације млађих од 15 година, у односу на хришћане, којих је око 27 одсто, па се трендови могу узети за поуздане“ (Деспотовић, 2016: 24).

На формирање ставова грађана Србије о мигрантима и мигрантској кризи у великој мери су утицали медији (54,1%) (Vuletić, Stanojević, Vukelić, Pešić, 2016: 12). Ипак, неусклађеност ставова о мигрантском питању, сензационалистичко извештавање и недостатак аналитичког приступа, изазвали су значајну конфузију према читавој проблематици мигрантске кризе. Како наводи Ђована Кампани (*Giovanna Campani*), успостављањем аутоматске везе између узрока (нпр. исламска култура) и последице (терористичке акције), медији игноришу могућност да је друштвена реалност производ сложенијих процеса и интеракција (Campani, in Finklestein and Dent-Brown 2008: 78-80). Анализом медијских садржаја у којима се извештавало о поменутој кризи, издвојено је неколико наратива који су превладавали. У њих убрајамо: терминологију – мигранти или избеглице, метафоре, (не)објективност у извештавању, бројке, изворе информација и наратив претње.

Терминологија – мигранти или избеглице

Када говоримо о терминологији која се користила у извештавању о мигрантској кризи, у домаћим медијима евидентирано је непрецизно коришћење појмова „мигранти“ и „избеглице“. Према *Конвенцији о статусу избеглица*, потписаној 1951. године, и на основу *Протокола* из 1967. године, избеглица је „свако ко напусти земљу порекла и у њу не жели или не може да се врати због основаног страха од прогона заснованог на вери, раси, националности, припадности одређеној друштвеној групи или због политичког мишљења.“⁷ С друге стране, мигранти своје домове углавном напуштају из економских разлога, и за разлику од избеглица могу се слободно вратити у своју земљу (UNHCR, 2016). У пракси наших медија, како озбиљне тако и таблоидне штампе, углавном се употребљавао термин мигранти. Уредници листова су то правдали позивањем на светске агенције, чије је информације преносила наша штампа (Riha, 2015). Током августа 2015. године, телевизија *Al-Jazeera* је објавила да више неће користити термине „мигранти“ ни „мигрантска криза“. Према речима њиховог уредника „не постоји мигрантска криза у Медитерану. Постоји само јако велик број избеглица које беже од незамисливе патње и опасности и мањи број људи који покушавају побећи од сиромаштва које је такво да неке доводи до очаја“ (Malone, 2015). Представници цивилног друштва настојали су истаћи како коришћење термина мигрант уместо избеглица није само питање лексике, већ и начин преименовања њиховог проблема. Да је терминологија веома важна, сведоче и различита права која се гарантују употребом одговарајућих појмова. Стога, професионално незнање новинара и друштвено непознавање ситуације од стране грађана, не може бити оправдање за стварање безбедносне конфузије, којом се директно утиче на стабилност читавог система (Арачки, 2016: 47).

---

⁷ Видети: Члан 1, одељак А *Konvencije o statusu izbeglica*, доступно на: <http://www.unhcr.rs/media/1951RefugeeConventionSer.pdf>

Метафоре

Осим дистинкције мигрант-избеглица, у медијима су се често користиле различите метафоре како би се описао долазак великог броја људи у Европу. Употреба појмова као што су „талас“, „инвазија“, „надирање“, „најезда“, „доток“, „прилив“ и др. су термини који се углавном користе како би се описало понашање животиња или природне појаве које је тешко контролисати. Извештавајући на тај начин, настојала се створити атмосфера неоправданог страха, иако је ситуација била под контролом. Коришћењем ових термина, у потпуности су били дехуманизовани они људи који су чинили део тог „таласа“, „инвазије“ или „прилива“. Тако *Данас* 28. августа 2015. године поставља питање *Ко је покренуо избеглички талас*, да би *Политика* неколико дана касније закључила: *Европа немоћна пред бујицом миграната*. Средином 2017. године долазак миграната се пореди са потоком, па *Блиц* пише: *„Поток који још увек тече“ У Немачку стижу хиљаде миграната преко Балканске руте*. Исти лист и у првом месецу 2018. године наставља да извештава у сличном маниру: *Најезда миграната: Изгладнели газе кроз минска поља*, да би *Курир* истог дана објавио изјаву мађарског премијера Орбана: *Не желимо мигранте јер је то муслиманска инвазија*. Наглашавајући немоћ услед најезде и инвазије, реторика таблоидних медија коју карактерише површност, углавном је била усмерена ка подизању тензије. Сви ови наслови представљају примере неодмерености, неоправданог страха и немогућности да се разуме трагедија која је задесила ове људе. Извештавајући на овај начин, стварањем панике међу публиком, прекршено је и једно од правила којих су се придржавала новинарска удружења из региона, а које се тиче употребе било којег верског или етничког епитета уз појам миграната.

(Не)објективност у извештавању

Водећи се једним од основних начела⁸ новинарске професије које каже да је истинита информација највиша вредност новинарства, даљом анализом закључено је да је све мање апсолутних истина и да је већина података подложна субјективном доживљају новинара. Иако су медији користили хумани приступ када су извештавали о мигрантима и мигрантској кризи, прекршено је још једно темељно етичко начело новинарске професије – објективност у извештавању. Портретирајући мигранте као „јадне“, „исцпљене“, „измучене“ и сл. новинари су наметали одређену слику људи са Балканске руте, које је публика углавном перципирала као жртве. Тако *Курир*, 05. августа 2015. године пише: *Мигранти уморни, гладни, жедни: Умрећемо, има ли иког да нам помогне?*, да би их *Телеграф* годину дана касније приказао на следећи начин: *Исцрпљени и смрзнути мигранти пешке стигли до Сремске Митровице: Остаће на граници све док је не отворе*. Још један од примера непоштовања начела објек-

⁸ Видети: Независно удружење новинара Србије, *Етички кодекс*, доступно на: <http://www.nuns.rs/codex/ethicalcode.html>

тивности налазимо и у извештавању о пријему миграната на суседним границама. У прилог томе, *Курир* 25. августа 2015. године пише: *Мигранти преживели пакао у Македонији: Четири дана нас убијали од батина*. На исту тему, *Телеграф* 13. јула 2016. године објављује: *Мађарска бруталност: Полиција мигрантима везује руке, па их туче палицама, а онда их враћа у Србију*, да би *Курир* 27. јануара 2017. године поступање хрватске полиције представио кроз следећу исповест: *Мигранти из Авганистана о хрватским полицајцима: Ломили су нам прсте и одузимали све што смо имали*. Крајем исте године, *Блиц* наставља са сличном реториком: „*Изгрижени и понижени*“ *Полиција земаља ЕУ туче избеглице које долазе из Србије, највише бију Мађари и Хрвати*. Необјективност се огледала и у наглашавању субјективних ставова политичара. Тако у *Политици*, 08. септембра 2015. године, излази текст под насловом: *Хршићани добродошли, за муслимане нема места*. Неколико дана касније, након изјаве премијера Вучића да су примери српског полицајца и мађарске репортерке - лице и наличје Европе, у истом листу се наводи: *Отпор према избеглицама – специјалитет „цивилне деснице“*. Овакви ставови политичара, само су додатно распирили субјективност новинара. У прилог томе, *Политика* наставља да извештава на следећи начин: *Ако се ЕУ не договори, пада Шенгенски уговор и евро*. У сличном маниру 17. јула 2016. године *Курир* пише: *На стакленим ногама: Ако Турска не буде поштовала договор са ЕУ, Србију ће преплавити мигранти*. Из свега наведеног, можемо закључити да сви медији пре него што почну извештавати о неком догађају, унапред одлуче какав ће им бити приступ извештавању, с обзиром на то какву слику желе послати публици.

Бројке

Ксенофобију и страх због актуелне мигрантске кризе посебно су подстицале манипулације бројкама. Наглашавање алармантности, панике, хаоса и драме, било је својствено првенствено таблоидима. Тако *Информер*, 23. јуна 2015. године објављује: *Стижу непрегледне колоне – Милион избеглица надире ка Србији!*, да би након неколико месеци *Телеграф* упозорио: *Србији прети хуманитарна катастрофа!* Узнемирење аудиторијума изазвало је и писање *Курира* у ком се наводи: *Прети нам хаос: Мигранти се нагомилавају, сви ће нагрнути у Србију*. Од сензационализма и ширења неистина се није одустајало чак и када се говорило о деци. Један од примера налазимо у *Куриру*, који 22. априла 2016. године пише: *Нови талас избеглица у Србији: Нестало најмање 10.000 деце миграната*. Читајући чланак, тек на крају закључујемо да је 10.000 деце нестало не у Србији, већ након уласка у Европу. Почетком прошле године исти лист наставља са лицитирањем објављујући: *Откривена војна тајна аустријских обавештајаца: 15 милиона избеглица креће ка Европи*. Сличне податке изнео је *Блиц* пишући: *Поверљиви документи немачких безбедњака – У Европу стиже још 6,6 милиона избеглица*. Навођењем извора информације, поготово када не постоје деманти од стране истих, додатно се ствара атмосфера

страха, и могћност ескалирања сукоба. Нешто умеренија била је озбиљна штампа, која је током 2015. године извештавала на следећи начин: *Свакога дана 1.000 миграната на границама Србије*, о чему је писала *Политика* 26. јуна, да би средином прошле године *Данас* закључио: *Пола милиона избеглица прошло кроз Србију*.

Извори информација

Приликом анализе медијских садржаја, посебна пажња била је посвећена извору информација. Једна од главних особина поруке (вести, информације) јесте да њен успех умногоме зависи од ауторитета који је одашиље. Извештавајући о мигрантској кризи, у српским медијима се издвојило неколико личности чије су изјаве имале пресудан утицај на креирање јавног мњења. Међу најзаступљенијима били су немачка канцеларка Ангела Меркел, српски премијер Александар Вучић и мађарски премијер Виктор Орбан. Говорећи о мигрантској кризи, најумереније изјаве давао је тадашњи премијер Александар Вучић. У контексту подизања зидова услед великог прилива миграната, *Политика* 25. октобра 2015. године пише: *Вучић: Србија неће подизати зидове, таман и да с неба падају ћускије*. Мање од месец дана касније, након терористичког напада у Паризу, исти лист преноси: *Вучић: Грађани Србије могу увек да се осећају сигурно*. Опредељеност најмоћнијег човека у Србији у погледу мигрантске кризе и присност са избеглицама, таблоидна штампа је приказивала кроз бомбастичне наслове, попут онога који је изашао у *Блицу* средином прошле године: *Држављанство, посао за оца, стипендија за дечака – Вучић примио Фархадија Хурија, избеглицу из Авганистана*. Нешто страшније прогнозе долазиле су од немачке канцеларке Ангеле Меркел, која се почетком новембра нашла на скоро свим насловним странама српске дневне штампе (Јевтовић, Бајић, 2017: 40-41). Њено упозорење се односило на могућ рат на Балкану, уколико Немачка буде затворила границе. Иако се у појединим изјавама немачке канцеларке могао приметити елемент страха и панике, као и одређена доза неповерења, ипак је најригорознији од свих био мађарски премијер Виктор Орбан. Искључив у својим ставовима да мигранти представљају највећу претњу данашњице, од самог почетка се залагао за очување европских вредност и одбрану хришћанске културе. Тако *Курир* 21. јула 2016. године пише: *Орбан: Илегални мигранти су одговорни за терористичке нападе у Европи*. Неколико дана касније исти лист преноси: *Орбан искључив: Сваки мигрант је потенцијални терориста*, да би крајем године објавио: *Виктор Орбан: Мигранти угрожавају безбедан начин живота у Европи!* Иста реторика настављена је и током прошле године, па тако *Блиц* 03. марта пише: *Орбан: „ЕУ мора да се одбрани од предстојеће инвазије муслиманских избеглица, миграција доноси терор“*, да би крајем месеца објавио: *Орбан: Запад је неколико година иза Мађарске када је реч о одговору на мигрантску кризу*. Средином године, *Информер* додатно подиже тензију следећим насловом: *Драматично упозорење Виктора Орбана: Сороси гура милионе миграната у Србију!* Овако звучне и

непријатељске изјаве могле су се наћи и у озбиљној штампи, па *Данас* 18. октобра кратко преноси: *Орбан: Србија напред, мигранти стој!*

Наратив претње

У оквиру наратива претње доминирао је безбедносни приступ. Он се огледао у наглашавању ризика којима је изложио домаће становништво, у вези са великим бројем миграната који су пристизали на одређене територије. Водећи рачуна пре свега о интересима домицилног становништва, овај приступ заговарало је нешто више од половине популације (52,9%) (Vuletić, Stanojević, Vukelić, Rešić, 2016: 8). Као и у случају претходних наратива, и код наратива претње нешто драматичнији наслови могли су се наћи у таблоидној штампи. Тако *Курир* 07. септембра 2015. године пише: *Драма код границе са Србијом: Мигранти пробиле кордон, полиција користила бибер спреј!* На сличан начин 01. децембра извештава и *Телеграф*, наводећи: *Хаос у Бевђелији: Оклопна возила, водени топови и специјалци дошли на границу, мигранти протестују*. Да се на овај начин настојала изазвати масовна паника, сведочи и нешто умереније писање *Политике* истог дана: *Нереди миграната у Бевђелији, војска у приправности*. Истим начином извештавања настављено је и током 2016. године. Тако 24. фебруара *Политика* објављује: *Европа затвара границе, Србија у приправности*. С друге стране, истог дана *Блиц* алармира аудиторјум истичући: *Букти мигрантска криза – Све службе безбедности у приправности*. Овакви наводи утицали су на негативну перцепцију миграната као насилних особа. Та слика додатно је нарушена позивањем *Курира* на званичне изворе: *Институт Батут преузео превентивне мере – Опрез: Мигранти пуни ваши које преносе пегави тифус!* Представљајући их као заразне и конфликтне, *Блиц* током прошле године наставља са ширењем претњи, пишући: *Драма на граници Румуније и Србије – Аутомобили пуни миграната пробиле полицијску баријеру, дошло до пуцњава*. Крајем године описујући инциденте у прихватним центрима, исти лист настојао је нарушити углед полиције, представљајући их као орган који није у могућности да заштити грађане. Објављивањем чланка под насловом: *Инцидент у Обреновцу: Туча у мигрантском центру, нападнута и полиција*, изазвана је још већа тензија. Из свега наведеног приметимо да се намерном генерализацијом кроз све наративе, ширењем страха и панике, стварност настојала интерпретирати другачије од непосредних дешавања.

Закључна разматрања

Избегљичко мигрантска криза која је током 2015. године захватила Европу, несумњиво је била највећи тест за медије у Србији. Анализом садржаја штампаних медија закључено је да се сложене теме, попут актуелне кризе, представљају поједностављено и са малим бројем аналитичких текстова. Како је у потпуности јасно да медији имају велику улогу када се говори о питањима

од јавног значаја, конструишући приче на начин који је њима прихватљив, они пред публику износе онај део стварности за који желе да дође до њих.

Прocesима селекције, обликовања и презентовања порука настојао се приказати положај који је мигрантска заједница, пролазећи Балканском рутом, заузела унутар домицилне. Будући да је публика претежно преузимала дневни ред оних медија којима је у највећој мери била изложена, уочен је недостатак дискусије у јавном простору. Како су на процес селекције вести утицали различити фактори, од индивидуалних преко редакцијских до институционалних, закључено је да су штампани медији у оквиру своје агенде преносили приоритете и тумачења владајућих структура. На тај начин, дошло је до ширења несигурности у друштву, пасивизације читалаца и стварања апатије у јавности, што су популисти искористили у политичке сврхе.

Анализом најзаступљенијих наратива примећује се разлика између озбиљне и таблоидне штампе у извештавању о мигрантској кризи. Док прве карактерише хуманитарни приступ, други се користе ксенофобичним дискурсом. Стављајући нагласак на бригу о другима и поштовање људских права, Србија се настојала представити као поуздан партнер по питању мигрантске кризе. Такав приступ утицао је на јавност да заузме позитиван став према мигрантима и избеглицама. С друге стране, сензационалистичко извештавање таблоида о планском насељавању исламског становништва ради даље исламизације Европе, потпомогнуто негативним предрасудама, довело је до подела у јавном мњењу. Медијски сензационализам је успео да демонизује већину људи са Балканске руте, што је довело пораста реалне дискриминације, десничарско орјентисаних организација, ширења ксенофобије, и могућности ескалирања даљих сукоба и конфликта.

Промовишући идеје владајућег естаблишмента, штампа је изгубила статус заштитника грађана. Кршење основних етичких начела новинарске професије додатно је утицало на ерозију професионализма. Будући да постојање сврсисходне интерпретације у дневној штампи може донети обострану корист како медијима тако и њиховој публици, неопходно је инсистирати на дубинској интерпретацији стварне стварности, коју у извештавању о кризним ситуацијама није могуће замислити без аналитичких текстова.

Литература:

1. Aracki, Zoran (2016): Medijski diskurs izbeglištva, *Kultura polisa*, 31/2016, str. 45-55.
2. Despotović, Ljubiša (2016): Geopolitički i demografski aspekti aktuelne migrantske krize, *Kultura polisa*, 31/2016, str. 11-28.
3. Jevtović B. Zoran; Bajić Đ. Predrag (2016): Migrantska kriza u ogledalu srpske dnevne štampe, *Kultura polisa*, 31/2016, str. 29-43.
4. Jevtović B. Zoran; Bajić Đ. Predrag (2017): „Promena komunikacione paradigme u izveštavanju o migrantima u dnevnoj štampi Srbije“, u zborniku: *Kultura bezbednosti: migrantske krize, stanje, perspektive rizici* (priredili: Ljubiša Despotović, Aleksandar Gajić), Kultura – Polis, Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd

5. Jevtović, Zoran (2013): Strateška politička komunikacija u dnevnoj štampi Srbije, *Kultura*, 139/2013, str. 71-90.
6. Lečić, Boriša (2017): „Aktuelne migracije ka Evropi i problem terorizma“, u zborniku: *Kultura bezbednosti: migrantske krize, stanje, perspektive rizici* (priredili: Ljubiša Despotović, Aleksandar Gajić), Kultura – Polis, Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd
7. Petrović, Dragan; Tomić-Petrović, Nataša (2016): Evropa i migracije sa vanevropskih područja – istorija i sadašnji procesi, *Kultura polisa*, 29/2016, str. 95-107.
8. Simović, Milosav (2017): Migrantska kriza, *Vojno delo*, 1/2017, str. 210-216.
9. Subotić, Milovan (2017): „Migracije danas – nosilac materijalnih, duhovnih i mnogih drugih razmena među ljudima i(li) instrument za širenje islamističkih ideja u Evropu“, u zborniku: *Kultura bezbednosti: migrantske krize, stanje, perspektive, rizici* (priredili: Ljubiša Despotović, Aleksandar Gajić), Kultura – Polis, Novi Sad, Institut za evropske studije, Beograd
10. Berry, Mike; Garcia-Blanco, Inaki; Moore, Kerry (2015): *Press coverage of the refugee and migrant crisis in the EU: a content analysis of five European countries*, dostupno na: <http://www.unhcr.org/56bb369c9.html> [Pristupljeno: 18.06.2018.]
11. Blagojević, Veljko; Milosavljević, Branislav (2016): Političko-pravni okvir savremenih migracija u Jugoistočnoj Evropi, *Vojno delo*, 3/2016, str. 75-93.
12. European Commission (2018): *European civil protection and humanitarian aid operations*, dostupno na: http://ec.europa.eu/echo/where/middle-east/syria_en [Pristupljeno 19.06.2018.]
13. Frontex, *Migratory routes map*, dostupno na: <http://frontex.europa.eu/trends-and-routes/migratory-routes-map/> [Pristupljeno 17.06.2018.]
14. *Konvencija o statusu izbeglica (1951)*, dostupno na: <http://www.unhcr.rs/media/1951RefugeeConventionSer.pdf> [Pristupljeno 19.06.2018.]
15. Kunczik, Michael; Zipfel, Astrid (2006): *Uvod u znanost o medijima i komunikologiju*, Zaklada Friedrich Ebert, Zagreb
16. Lutovac, Zoran (2016): Migracije i evropske integracije Srbije, *Stanovništvo*, 1/2016, str. 41-63.
17. Malone, Barry (2015): *Why Al Jazeera will not say Mediterranean 'migrants'*, dostupno na: <https://www.aljazeera.com/blogs/editors-blog/2015/08/al-jazeera-mediterranean-migrants-150820082226309.html> [Pristupljeno 18.06.2018.]
18. McCombs, Maxwell (2002): *The Agenda-Setting Role of the Mass Media in the Shaping of Public Opinion*, University of Texas, Austin
19. Nezavisno udurženje novinara Srbije, *Etički kodeks*, dostupno na: <http://www.nuns.rs/codex/ethicalcode.html> [Pristupljeno 19.06.2018.]
20. Ninković Slavnić, Danka (2016): “Agenda setting in the world of online news: New questions for new environment”, *Communication and Media*, 36/2016, str. 47-70.
21. Park, Jeanne (2015): *Europe's migration crisis*, dostupno na: <https://www.cfr.org/backgrounder/europes-migration-crisis> [Pristupljeno 17.06.2018.]
22. *Psychosocial Stress in Immigrants and in Members of Minority Groups As a Factor of Terrorist Behavior*, edited by Michal Finklestein and Kim Dent-Brown, NATO Science for Peace and Security Series, E, Human and Societal Dynamics, v. 40. Amsterdam, Netherlands: IOS Press. 2008, Database: eBook Academic Collection (EBSCOhost)
23. Riha, Antonela (2015): Zašto mediji izbeglice pretvaraju u migrante? dostupno na: <https://www.cenzolovka.rs/iz-prve-ruke/zasto-mediji-izbeglice-pretvaraju-u-migrante/> [Pristupljeno 18.06.2018.]
24. Simeunović, Dragan (2015): Migracije kao uzrok političkih anomalija u Evropi, *Žurnal za kriminalistiku i pravo*, 3/2015, str. 1-17.

25. Tadić, Jure; Dragović, Filip; Tadić, Tonči (2016): Migracijska i izbjeglička kriza – sigurnosni rizici za EU, *Policija i sigurnost*, 1/2016, str. 14-41.
26. UNHCR (2016): *UNHCR Viewpoint: 'Refugee' or 'Migrant' – Which is Right?* dostupno na: <http://www.unhcr.org/news/latest/2015/8/55df0e556/unhcr-viewpoint-refugee-migrant-right.html> [Pristupljeno 17.06.2018.]
27. Vuletić, Vladimir; Stanojević, Dragan; Vukelić, Jelisaveta; Pešić, Jelena (2016): *Studija o izbeglicama – Srbija 2016*, Friedrich Ebert Stiftung, Beograd

CREATING THE AGENDA - THE MIGRANT CRISIS IN SERBIAN MEDIA AS A TRIGGER OF POSSIBLE CONFLICTS AND COLLISIONS

Summary: The mass departure of a large number of people heading from Asia and Africa towards Europe in the period from 2014 to 2016 became one of the most critical topics among European countries. The migrant crisis aroused the interest of the Serbian media even before the wave of refugees reached Serbia. The first reports about the crisis were full of terminological inconsistencies of the basic terms that were used to denote people on the so-called Balkan route. Since the articulation of the problem is directly dependent on the media, it is precisely the media presentation of the migrant crisis that has largely influenced the formation of public opinion. This paper aims to present the attitude of the media towards the current migration crisis and to emphasise the importance of the agenda-setting theory. By distinguishing a few narratives, the content analysis concluded that the main characteristics of this relationship are a high level of ignorance, superficiality and sensationalism. Overloading with many stereotypes, prejudices and xenophobia has also contributed to increasing the public fear and presentation of the migrant crisis as one of the main triggers of possible conflicts and collisions in the Balkans. With emphasising care of others and respecting human rights, Serbia has sought to present itself as a reliable partner in the issue of a migrant crisis. On the other hand, the sensationalist reporting of Serbian tabloids about the planned settlement of the Islamic population in order to continue the Islamization of Europe, backed by negative prejudices, led to a division in public opinion. Media sensationalism has managed to demonise most people from the Balkan route, which has led to an increase in real discrimination, the rise of the right-wing organisations, the spread of xenophobia, and the possibility of escalating further conflicts and collisions.

Key words: migrant crisis, refugees, a creation of the agenda, reporting, narratives, media, conflicts, Serbia